

2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf geeft inzicht in het verwachte weerstandsvermogen in het begrotingsjaar 2018 en de jaren 2019 t/m 2021 van het meerjarenperspectief.

Hiertoe is informatie opgenomen over onderstaande onderwerpen:

1. Een inventarisatie van de weerstandscapaciteit (de beschikbare middelen om aanwezige risico's te kunnen opvangen);
2. Een inventarisatie van de risico's van materiële betekenis voor de financiële positie, zoveel als mogelijk gekwantificeerd (financiële consequenties x ingeschatte kans);
3. Inzicht in het weerstandsvermogen in de periode 2018 – 2021;
4. Inzicht in de financiële kengetallen.

Het uitwerken van deze paragraaf gebeurt conform het door de raad in 2015 vastgestelde beleid in de Nota Risicomanagement en weerstandsvermogen (Nota R&W) voor de periode 2016-2019.

Actualisatie van de risico- inventarisatie ten opzichte van de risico- inventarisatie bij de perspectiefnota 2018

In de Perspectiefnota 2018 is in bijlage 3 een overzicht opgenomen van de geïnventariseerde risico's. Op pagina 69 van deze paragraaf is een overzicht opgenomen van alle geïnventariseerde risico's en op pagina 69 e.v. zijn deze risico's toegelicht.

Ten opzichte van de situatie bij het opstellen van de Perspectiefnota zijn de onderstaande risico's toegevoegd, bijgesteld of vervallen:

OZB – Kernzones van waterstaatswerken (nieuw)

Recent heeft de Hoge Raad een uitspraak gedaan dat gemeenten geen belasting (OZB) mogen innen in kernzones van waterstaatswerken. Dit kan grote gevolgen hebben. Er is inmiddels een instructie van de Waarderingskamer ontvangen en een eerste analyse gemaakt van de mogelijke effecten voor Kaag en Braassem. Zoals de uitspraak er nu ligt, zou er een verplichting zijn om vanaf 1-1-2018 geen OZB belasting meer te mogen innen in de kernzones van waterstaatswerken. Uiteraard treft dit veel gemeenten en vindt er op dit moment ook het nodige overleg tussen gemeenten plaats om te bepalen hoe hiermee om te gaan.

Beheer en onderhoud vaarwegen (nieuw)

Vanaf 2018 is het beheer en onderhoud van de vaarwegen van de provincie overgedragen aan de gemeente. Hiervoor is structureel een bedrag van €90.000 opgenomen in de begroting. Dit bedrag is gebaseerd op een minimale beheer variant. Als je recreatief beleid zou willen toepassen zijn de kosten hoger.

Organisatie I&A (vervallen)

Dit betrof een incidenteel risico in 2017, waarvoor een bedrag vanuit de algemene reserve beschikbaar is gesteld. Daarmee is dit risico komen te vervallen.

Migratie ICT (nieuw)

Uit inventarisaties blijkt dat de migratie van applicaties gefaseerd plaats moeten vinden. Ook zullen enkele applicaties, zoals die voor de financiële administratie, en de daaraan gekoppelde applicaties, gedurende een aantal maanden naast elkaar moeten draaien, bijvoorbeeld om de jaarrekening 2017 op te kunnen stellen en de financiële administratie 2017 op een goede wijze af te kunnen sluiten. Dit betekent dat wij in 2018 nog met dubbele ICT lasten te maken zullen hebben. Op dit moment vindt een inventarisatie plaats van de nog te maken extra incidentele lasten voor 2018. Bij het opstellen van deze begroting was de omvang van deze last nog niet bekend en is dit risico aangemerkt als pm post. Begin 2018, bij het opstellen van de jaarstukken, zullen we dit bedrag kunnen kwantificeren.

Taakdecentralisaties- Jeugdzorg

De definitieve gunning voor de jeugdzorg is in oktober 2017, net na het indienen van deze begroting. De actualisatie van dit risico vindt plaats na de definitieve gunning, dus bij de jaarrekening van 2017.

Groot onderhoud Tweesprong

In afwachting van een toekomstvisie voor de Tweesprong en de ontwikkelingen rondom het IKC Oude Wetering, is het onderhoud aan de accommodatie de afgelopen jaren beperkt gebleven tot het allerhoogst noodzakelijke. Inmiddels worden hierin de grenzen bereikt. Recentelijk heeft de Tweesprong een risico inventarisatie laten uitvoeren, en haar MOP geactualiseerd. Om deze reden is ook de risico-inschatting voor de begroting 2018-2021 hierop aangepast. Tevens is een inschatting gemaakt van de toekomstige exploitatielasten, rekening houdend met te verwachten noodzakelijk onderhoud in een reëel scenario.

Implementatie omgevingswet

De omgevingswet zou medio 2019 in werking treden. Inmiddels is dit één tot twee jaar uitgesteld. Onze toelichting op de risico-inventarisatie is hierop aangepast.

Gemeentefonds en Gemeentefonds sociaal domein (vervallen)

De ramingen in de begroting 2018-2021 zijn gebaseerd op de uitkeringen, genoemd in de meicirculaire 2017. Daarmee zijn deze risico's komen te vervallen.

SWA exploitatie (vervallen)

De meerjarenbegroting van de SWA/ werkbedrijf is inmiddels bekend. De bijdrage aan de SWA/ werkbedrijf valt binnen de ramingen in programma 2. Daarmee is dit risico komen te vervallen.

Friciekosten Holland Rijnland (vervallen)

De begroting van Holland Rijnland kan eventuele frictiekosten voldoende opvangen. Daarmee is dit risico komen te vervallen.

Friciekosten ODWH (vervallen)

Voor 2017 wordt een last van €48.000 verwacht. Bij het opstellen van de jaarrekening zal het definitieve bedrag in de jaarstukken 2017 worden verwerkt. In de begroting 2018 is incidenteel een bedrag van €100.000 opgenomen voor frictiekosten ODWH. Beide bedragen zijn gebaseerd op de tussenrapportage 2017 van de ODWH. Door het toegekende bedrag te verwerken in de begroting is het risico komen te vervallen.

Weerstandsvermogen bij gesignaleerde risico's

Afweging van de beschikbare weerstandscapaciteit versus de gekwantificeerde risico's in deze paragraaf leidt tot onderstaande conclusie: Door de raad is als kader voor het weerstandsvermogen een ratio vastgesteld van 1 – 1,4. Om de benodigde middelen vrij te houden om te komen tot de uitvoering van het raadsakkoord in de komende jaren is bij de Perspectiefnota 2016 besloten om voor het meerjarenperspectief uit te gaan van de onderkant van de ratioklasse, ratio 1. Dit uitgangspunt is gehandhaafd bij de Perspectiefnota 2018. De risico's versus de beschikbare weerstand zijn samengevat in onderstaande tabel.

	Incidenteel	Structureel			
		2017	2018	2019	2020
Beschikbare weerstand	10.848	1.790	2.022	2.112	2.708
Benodigde weerstand	4.902	810	810	810	1.260
Ratio	2,21	2,21	2,50	2,61	2,15

Bedrag * €1.000

Conclusie

- Incidenteel voldoet de ratio voor 2018 aan het door de raad in de Nota Risicomanagement & Weerstandsvermogen vastgestelde kader van 1 – 1,4.
- Structureel voldoet de ratio voor alle jaren van het meerjarenperspectief ruim aan de ratio 1 – 1,4.

Wel maken we hierbij twee kanttekeningen.

1. Bij deze beoordeling zijn alleen de gekwantificeerde risico's zijn meegenomen. Zoals u in het overzicht van de incidentele en structurele risico's kunt zien, is er ook een aantal risico's geïventariseerd, waarvan we de omvang nog niet in kunnen schatten. De belangrijkste om hier te noemen zijn het incidentele risico op extra kosten voor migratie ICT. Bij de structurele risico's hebben we het dan over de uitvoering van de omgevingswet en de vaarwegen. Bij beide structurele risico's zal het niet om hele hoge bedragen gaan.
2. Vanaf 2022 komt de precarioheffing te vervallen. Dit betekent dat onze inkomsten structureel € 2,7 miljoen lager zullen zijn dan nu in de begroting 2018-2021 is opgenomen en dat de begroting dan niet meer sluitend zal zijn en de weerstandsratio negatief.

De grondslagen voor berekening van de ratio's worden hierna per onderwerp toegelicht.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit wordt onderscheiden in incidentele en structurele capaciteit, zoals vermeld in de Nota R&W:

Bedrag * €1.000

A. Incidentele weerstandscapaciteit	
1. De algemene reserve	10.848
2. Bestemmingsreserve (reserve grondexploitatie niet gelabeld deel)	0
Beschikbare weerstandscapaciteit:	10.848
3. Stille en geheime reserves:	1.464
Theoretische weerstandscapaciteit:	12.312

Toelichting incidentele weerstandscapaciteit:

1. *De algemene reserve*

Het saldo van de algemene reserve is per 1 januari 2018 afgerond € 10,8 miljoen. Op het saldo van de algemene reserve rust nog een aantal verplichtingen in verband met besluitvorming waarbij wordt beschikt over deze reserve in de komende jaren. Hiervoor wordt verwezen naar het meerjarenoverzicht in de Nota Reserves en Voorzieningen. Het saldo van de reserve komt iets hoger uit dan is aangenomen bij de Perspectiefnota. De verwachting was toen namelijk € 10,7 miljoen. Dit komt doordat in de Perspectiefnota nog geen rekening was gehouden met het kunnen laten vrijvallen van de reserve duurzaamheid ten gunste van de algemene reserve. Deze vrijval is nu bij de begroting wel verwerkt. (conform voorstel bij 8-maandsrapportage 2017)

2. *Bestemmingsreserves*

De gemeente beschikt over een bestemmingsreserve bouwgrondexploitatie van € 2,0 miljoen (saldo per 1 januari 2017). Deze reserve moet voldoende van omvang zijn om de berekende risico's bij verliesgevende plannen af te dekken. Het risico op verliesgevende plannen bedraagt € 2,0 miljoen, waarvoor wordt verwezen naar de paragraaf grondbeleid. In de reserve bouwgrondexploitatie is rekening gehouden met de berekende omvang van deze risico's wat impliceert dat het volledige saldo van deze reserve gelabeld is voor risico's bij de bouwgrondexploitatie.

3. *Stille en geheime reserves*

We spreken van stille reserves indien activa lagere balanswaarden hebben dan de werkelijke waarde. Geheime reserves zijn activa die helemaal niet meer op de balans staan (boekwaarde nihil) maar die mogelijk nog wel een restwaarde hebben in het economisch verkeer. Hieronder zijn deze activa in twee onderdelen vermeld:

3.1 Gronden

Onze gemeente beschikt over een aantal stille reserves bij de bouwgrondexploitatie. Dit betreft grexen die naar verwachting met € 1,702 miljoen winst kunnen worden afgesloten (zie paragraaf grondbeleid). Rekening houdend met het risicoprofiel bedraagt dit bedrag € 1,464 miljoen. Voorzichtigheidshalve is dit laatste bedrag opgenomen in het overzicht van de weerstandscapaciteit.

3.2 Opstallen

Gebouwen die niet meer van belang zijn voor de gemeentelijke bedrijfsvoering kunnen worden afgestoten. Voor deze panden zal na verkoop de economische waarde kunnen worden toegevoegd aan de vermogenspositie voor het deel waarmee deze de boekwaarde overstijgt.

Voor overige activa is het niet goed mogelijk de in de waarden aanwezige stille of geheime reserves te bepalen, omdat de waarde sterk afhankelijk is van de gebruiksmogelijkheden en de marktvraag.

Toelichting structurele weerstandscapaciteit:

	2018	2019	2020	2021
Bedrag * €1.000				
B. Structurele weerstandscapaciteit				
Begrotingsruimte/ buffer	1.790	2.022	2.112	2.708
Beschikbare weerstandscapaciteit:	1.790	2.022	2.112	2.708
Onbenutte belastingcapaciteit	2.641	2.641	2.641	2.641
Theoretische weerstandscapaciteit:	4.431	4.663	4.753	5.349

De begrotingsruimte/buffer

In de begroting voor 2018 en verder heeft ons college ook rekening gehouden met de middelen voor nieuw beleid volgend uit het Raadsakkoord vertaald in het DIN. De amendementen, ingediend bij de vaststelling van de Perspectiefnota zijn hierin ook verwerkt. Daarnaast zijn ook nog de volgende items verwerkt in deze begroting: Bijgestelde beginstand Perspectiefnota, bijgestelde overzichten van investeringen, inclusief de effecten daarvan op de leningenportefeuille, rente-en afschrijvingslasten en een aantal ontwikkelingen, die zich hebben geopenbaard na het vaststellen van de Perspectiefnota. Deze zijn toegelicht in de raads werkgroep financiën op 4 oktober 2017. Daarna resteert de begrotingsruimte (buffer) zoals opgenomen in het recapitulatieoverzicht van de meerjarenbegroting 2018 t/m 2021. De effecten van de septembercirculaire zijn hierin nog niet verwerkt. Deze worden in een afzonderlijk raadsvoorstel opgenomen.

De onbenutte belastingcapaciteit

Jaarlijks wordt in de meicirculaire het percentage van de WOZ-waarde voor toelating tot artikel 12 vastgesteld. Dit zogenaamde redelijk peil is voor 2018 vastgesteld op 0,1952. Uitgaande van de laatst vastgestelde WOZ waarden en de geraamde opbrengsten OZB is het gewogen gemiddelde tarief voor Kaag en Braasem berekend op 0,1240. De onbenutte capaciteit kan dan als onderstaand worden berekend:

Berekening werkelijk gewogen gemiddelde tarief voor toelating tot artikel 12	laatste taxatiewaarde
WOZ waarde woningen	€ 2.927.000.000
WOZ waarde niet woningen eigenaren en gebruikers samen	784.000.000
Geraamde OZB opbrengst obv totaal WOZ waarde	4.874.829
Geraamde onderdekking reiniging/ afvalstoffen	227.162
Geraamde onderdekking riolering	44.598
Geraamde OZB opbrengst gecorrigeerd voor onderdekking	4.603.069
Gewogen gemiddelde OZB tarief	0,1240
Onbenutte belastingcapaciteit t.o.v. het redelijk peil/ "toelatingstarief artikel 12"	
Redelijk peil conform meicirculaire 2017 voor toelating artikel 12	0,1952
Werkelijk gewogen gemiddelde OZB tarief voor de gemeente Kaag en Braassem	0,1240
Verschil (=weerstandtarief)	0,0712
Onbenutte belastingcapaciteit (=weerstandtarief * totale WOZ waarde)	€ 2.640.803

Risico-inventarisatie en kwantificering

Het inventariseren en kwantificeren van risico's heeft conform het bepaalde in de Nota R&W plaatsgevonden gedurende het proces naar de begroting bij de Perspectiefnota 2018. Wijzigingen in de risico-inventarisatie ten opzichte van het moment van opstellen van de Perspectiefnota 2018 zijn aan het begin van deze paragraaf toegelicht onder de ontwikkelingen. Onderstaand is een overzicht opgenomen ingedeeld in de in eerdergenoemde Nota vermelde categorieën. Onder het overzicht zijn alle risico's voorzien van een toelichting.

Categorieën risico's met financiële consequenties:

bedragen in €

Omschrijving risico per categorie	Kans Risico klasse	Gevolg Raming schade	Risico (kans x gevolg)				
			Incidenteel	Structureel			
				2018	2019	2020	2021
Financieel							
1 Schoolgebouw Ter Does	90%	129.700	116.730				
2 Wmo	50%	150.000		75.000	75.000	75.000	75.000
3 Taakdecentralisaties	90%	417.000		375.300	375.300	375.300	375.300
4 Groot onderhoud De Tweesprong		1.516.000	1.516.000	pm	pm	pm	450.000
5 Sociale woningbouw ESW	90%	1.700.000	1.530.000				
6 OZB Kernzones van waterstaatswerken	90%	400.000		360.000	360.000	360.000	360.000
7 Migratie ICT		pm	pm				
Milieu							
8 Asbestverwijdering			pm				
Product/ diensten							
9 Gevolgen essentaksterfte	50%	85.000	42.500				
10 Implementatie omgevingswet		2.400.000	1.696.990		pm	pm	pm
11 Beheer en onderhoud vaarwegen	50%			pm	pm	pm	pm
			4.902.220	810.300	810.300	810.300	1.260.300

1. Schoolgebouw Ter Does

In december 2016 heeft de raad een aantal plannen voor IKC's vastgesteld en kredieten toegekend. Bij het plan IKC Leimuiden is besloten de boekwaarde ten laste van de algemene reserve te boeken. Naar verwachting zal dit ultimo 2017 plaatsvinden. Op basis van het besluit van de raad zal in 2017 een onttrekking aan de algemene reserve worden geraamd, ter dekking van de afboeking van de boekwaarde. Dit risico voor IKC Leimuiden komt hiermee te vervallen. In het besluit voor ontwikkeling van Brede School Hoogmade is geen rekening gehouden met afwaardering van de boekwaarde van het schoolgebouw Ter Does. De boekwaarde bedroeg ultimo 2016 €129.700. Afhankelijk van het moment van buiten gebruik stelling, zal de dan geldende boekwaarde ten laste van de algemene reserve moeten worden gebracht.

Daarnaast zijn er nog plannen voor IKC Oude Wetering/ Roelofarendsveen en IKC Rijnsaterwoude. In de plannen voor Rijnsaterwoude zijn de boekwaarden onderdeel van de herontwikkeling. Huidige doorrekening herontwikkeling geeft een positief resultaat. Om die reden is er nu

geen aanleiding voor een risicoreservering. Voor IKC Oude Wetering/ Roelofarendsveen is nog geen besluit genomen. Daarom is hier nog geen sprake van boekwaarde risico.

2. Wmo

Het risico in verband met de opneinderegeling Wmo is niet gewijzigd ten opzichte van de inventarisatie bij de jaarrekening 2016. Wmo betreft een opneinderegeling, bijvoorbeeld een aantal dure woningaanpassingen kan extra lasten met zich meebrengen. Omdat het onzeker is wanneer inwoners meer dan verwacht gebruik gaan maken van de woonvoorziening, is ervoor gekozen hiervoor budget op te nemen in de risicoparagraaf. In de 8-maandsrapportage 2016 is het budget woningaanpassing naar beneden bijgesteld en is de risicoparagraaf opgehoogd met hetzelfde bedrag. Op basis van ervaringscijfers van voorgaande jaren en de 8-maandscijfers 2017 achten wij het verantwoord om dit risico structureel te houden op € 150.000 met een kans van 50%.

3. Taakdecentralisaties

In de begroting 2017 werd verwacht dat in 2017 incidenteel € 375.000 zou volstaan, om als gevolg van nieuw af te sluiten contracten met vaste bedragen vanaf 2018 het risicobedrag structureel te verlagen naar € 250.000. Het voordeel dat zou ontstaan na het afsluiten van nieuwe contracten in 2017 blijkt onzeker. De aanbesteding voor jeugdhulp voor 2017 is mislukt en voor 2018 heeft onlangs plaatsgevonden. De definitieve gunning vindt plaats in oktober 2017, net na het verschijnen van deze concept begroting. Op basis van realisatiecijfers 2015 en 2016 moeten we rekening houden met een extra last van € 375.000 die niet in de begroting 2017-2020 en daarmee ook nog niet in de Pnota/ begroting 2018-2021 is opgenomen. Pas na de definitieve gunning, kunnen we de begroting, zo nodig, met een begrotingswijziging op de begroting 2018-2021 bijstellen en bij het opstellen van de jaarstukken 2017 kan dit risico worden geactualiseerd. Vooralsnog is het risico op €375.000 structureel blijven staan.

4. Groot onderhoud De Tweesprong

De Tweesprong is een relatief oude accommodatie, bestaande uit verschillende sportfaciliteiten (zwembad, sporthal, tennishal etc.). In afwachting van een toekomstvisie voor de Tweesprong en de ontwikkelingen rondom het IKC Oude Wetering, is het onderhoud aan de accommodatie de afgelopen jaren beperkt gebleven tot het allerhoogst noodzakelijke. Inmiddels worden hierin de grenzen bereikt. Recentelijk heeft de Tweesprong een risico inventarisatie laten uitvoeren en haar meerjarenonderhoudsplan (MOP) geactualiseerd. Om de accommodatie de komende 3 jaren veilig en toegankelijk te houden is er naar verwachting € 1,5 miljoen extra nodig in de periode 2018-2020. Vanaf 2021 is een aannemelijk scenario dat de jaarlijkse lasten met circa € 450.000 per jaar toenemen om een dergelijke accommodatie in stand te houden.

5. Sociale woningbouw ESW

Op 10 oktober 2016 heeft de raad besloten om vier locaties nader te onderzoeken op geschiktheid voor Extra Sociale Woningbouw. Kern van het besluit is dat het college de opdracht heeft gekregen de fysieke haalbaarheid van de woningbouw te onderzoeken en vervolgens door middel van een uitgebreid participatietraject te komen tot planvorming. Bij de besluitvorming over de daadwerkelijke bouw, dit zal zijn bij de aanbidding van de ontwerpbestemmingsplannen, worden de financiële consequenties van de bouw van de extra woningen per complex inzichtelijk gemaakt op basis van eventueel bij te stellen of te openen grondexploitaties. Wij verwachten dat al deze projecten tot een verliesgevende grondexploitatie zullen leiden. Dit verlies zal dan, afhankelijk van het moment van besluitvorming, ten laste van de gemeentelijke exploitatie in 2017 of 2018 komen. Hoe groot dit verlies is, wordt bekend bij de besluitvorming over de te openen grondexploitaties voor de realisatie van deze sociale woningbouw. De inschatting van het verlies op dit moment, levert een bandbreedte op van circa € 1.400.000 tot € 1.700.000. Met een kans van 90% wordt er nu een risicoreservering opgenomen van € 1.530.000. Dit risico is als

volgt te specificeren: Gerardusschool: € 215.000, Van Egmond: € 245.000 negatief, Connexxion:€ 1.050.000 negatief en Alcaerlaan: € 20.000 negatief. Totaal ESW: € 1.530.000 negatief.

6. OZB Kernzones van waterstaatswerken

Recent heeft de Hoge Raad een uitspraak gedaan dat gemeenten geen belasting (OZB) mogen innen in kernzones van waterstaatswerken. Dit kan grote gevolgen hebben. Er is inmiddels een instructie van de Waarderingskamer ontvangen en een eerste analyse gemaakt van de mogelijke effecten voor Kaag en Braassem. De impact bedraagt volgens deze analyses ongeveer €400.000 structureel minder OZB opbrengsten. Zoals de uitspraak er nu ligt, zou er een verplichting zijn om vanaf 1-1-2018 geen OZB belasting meer te mogen innen in deze kernzones van waterstaatswerken. Uiteraard treft dit veel gemeenten en vindt er op dit moment ook het nodige overleg tussen gemeenten plaats om te bepalen hoe hiermee om te gaan. Om deze reden is deze recente ontwikkeling nog niet als begrotingsmutatie verwerkt, maar hebben we hem wel aangemerkt als risico, met een kans van 90%.

7. Migratie ICT

Uit inventarisaties blijkt dat de migratie van applicaties gefaseerd plaats moeten vinden. Ook zullen enkele applicaties, zoals die voor de financiële administratie, en de daaraan gekoppelde applicaties, gedurende een aantal maanden naast elkaar moeten draaien, bijvoorbeeld om de jaarrekening 2017 op te kunnen stellen en de financiële administratie 2017 op een goede wijze af te kunnen sluiten. Dit betekent dat wij in 2018 nog met dubbele ICT lasten te maken zullen hebben. Op dit moment vindt een inventarisatie plaats van de nog te maken extra incidentele lasten voor 2018. Bij het opstellen van deze begroting was de omvang van deze last nog niet bekend en is dit risico aangemerkt als pm post. Begin 2018, bij het opstellen van de jaarstukken, zullen we dit bedrag kunnen kwantificeren.

8. Asbestverwijdering

In het verleden zijn in het kader van het project Braassemerland vastgoedobjecten aangekocht die niet bij dit project betrokken zullen worden. In een aantal gevallen is sprake van de aanwezigheid van asbesthoudende materialen. De kosten van de sanering hiervan komen voor rekening van de gemeente. Afhankelijk van de keuze in concrete gevallen zullen wij overgaan tot het uitvoeren van de sanering of tot verkoop van het betrokken object in de huidige staat. Kwantificering van dit onderdeel is niet mogelijk zodat hier moet worden volstaan met een p.m.-vermelding.

9. Gevolgen essentaksterfte

De essen in de gemeente zijn aangetast door essentaksterfte. Ieder jaar komt de boom in een nieuwe ziektefase. Het verloop van de ziekte wordt nauwkeurig gemonitord. Zieke bomen worden verwijderd, als deze een gevaar (gaan) vormen voor de veiligheid. Naarmate de ziekte verder verloopt, wordt de kans op verwijderen groter. Voor 2018 en verder betekent dit dat er enkele bomen verwijderd moeten worden en nieuwe bomen geplant moeten worden.

10. Implementatie omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet betekent een volledige herziening van de wet- en regelgeving voor de fysieke leefomgeving. De regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water worden gebundeld. De wet zou medio 2019 in werking treden, maar momenteel wordt gesproken over één tot twee jaar uitstel. Naast de brede herziening van de regelgeving, vraagt de Omgevingswet ook om een andere werken denkwijze van overheden, inwoners en bedrijven. Integraal werken en meer ruimte voor initiatieven zijn belangrijke uitgangspunten. De Rijksoverheid betaalt de investeringskosten die samenhangen met de wet zoals de centrale digitale voorzieningen.

Gemeenten moeten zelf de kosten dragen voor de transitie naar het werken met de nieuwe wetgeving. De omslag in wetgeving vraagt om een zorgvuldige voorbereiding in de gemeente. Dat geldt voor de aanpassing van (digitale) systemen, het voorbereiden van de nieuwe visie, plannen en vergunningstrajecten en om verandering in houding en dienstverlening. De VNG heeft een rekenmodel ontworpen waarmee gemeenten een eerste indicatie kunnen krijgen van kosten voor de invoering van de Omgevingswet. Het model werkt op basis van gemeentegrootte en omvat de visie- en planvorming, de instrumenten, dienstverlening, werkprocessen, opleidingen en de informatiearchitectuur. De uitkomsten zijn in deze fase slechts indicatief op te vatten. Een eerste doorrekening voor de gemeente Kaag en Braassem resulteert in een bedrag van € 2,4 miljoen voor de invoeringskosten tot en met 2024. Afhankelijk van de concrete veranderopgave in Kaag en Braassem zijn de invoeringskosten en exploitatielasten op een later moment meer exact in beeld te brengen. Vooralsnog nemen we dit bedrag op als een risicoreservering onder aftrek van geraamd budget voor 2017 en 2018. Er is inmiddels een uitvoeringsplan gemaakt voor 2017 en 2018. De benodigde middelen worden geraamd op respectievelijk € 272.360 en € 430.650. Daarmee resteert er nu een risicoreservering van € 1.696.990. Voor de werkzaamheden in de jaren 2019 en verder is er nog geen goed onderbouwd plan met raming te maken. Daarom zijn de middelen opgenomen als risicoreservering.

11. Beheer en onderhoud vaarwegen

Vanaf 2018 is het beheer en onderhoud van de vaarwegen van de provincie overgedragen aan de gemeente. Hiervoor is structureel een bedrag van €90.000 opgenomen in de begroting. Dit bedrag is gebaseerd op een minimale beheer variant. Als je recreatief beleid zou willen toepassen zijn de kosten hoger. In afwachting van besluitvorming hierover is hiervoor een risico pm opgenomen.

Financiële kengetallen

Met ingang van 2015 maken financiële kengetallen vast onderdeel uit van de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing van gemeentelijke jaarrekeningen. Er is vanuit het BBV geen normering aangegeven waaraan deze kengetallen kunnen worden getoetst. De provincies hebben in 2016 gezamenlijk met het ministerie van Binnenlandse Zaken signaleringswaarden benoemd. Deze signaleringswaarden passen wij hieronder toe bij de beoordeling van de kengetallen op zich en geven een indicatie over de financiële situatie van onze gemeente.

Algemeen beeld.

Op basis van onderstaande beoordelingen kan worden geconcludeerd dat onze gemeente in de meerjarenbegroting 2018-2021 een redelijk tot goede financiële positie heeft.

De helft van de zes kengetallen vallen in de minst risicovolle categorie en scoren daarmee “groen”. Pas als er meerdere kengetallen in de meest risicovolle categorie vallen, kan dit wijzen op een zwakke financiële positie. Voor Kaag en Braassem geldt dit alleen voor de belastingcapaciteit, die wordt beoordeeld ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Als wordt gelet op de capaciteit volgens de artikel 12 norm, dan heeft Kaag en Braassem nog de nodige ruimte. De aandacht richt zich op basis van onderstaande beoordeling vooral op de kengetallen solvabiliteit (oranje) en belastingcapaciteit (rood). Corrigeren we de nettoschuldquote (oranje) voor alle verstrekte leningen, dan valt deze in het groen. In de “Notitie solvabiliteit en schuldenlast”, besproken in de raads werkgroep financiën van 8 maart 2017, hebben wij aandacht geschonken aan de drie kengetallen die betrekking hebben op de schuldenpositie van onze gemeente: de netto schuldquote, de netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen en de solvabiliteit. Ook hebben we hierin een viertal maatregelen toegelicht, ter verbetering van deze posities.

De belastingcapaciteit scoort in onze gemeente “rood”. Het in onze gemeente gehanteerde OZB-tarief voor woningen ligt onder het landelijk gemiddelde. Dat de lasten in absolute zin toch hoger uitvallen ten opzichte van het landelijk gemiddelde zit in het feit dat de landelijke gemiddelde woningwaarde lager is dan de gemiddelde woning waarde in Kaag en Braassem.

Het totaaloverzicht aan financiële kengetallen geeft het volgende meerjarenbeeld:

Begroting jaar 2018	Verloop van de kengetallen					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kengetallen:						
netto schuldquote	81%	93%	96%	103%	103%	96%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	71%	84%	87%	95%	95%	89%
solvabiliteitsratio	26%	26%	27%	27%	29%	31%
structurele exploitatieruimte	8%	2%	5%	3%	4%	5%
grondexploitatie	13%	14%	12%	12%	11%	6%
belastingcapaciteit	123%	117%	120%	120%	120%	120%

1. Netto schuldquote

In dit kengetal wordt het bedrag van de financieringsmiddelen (schulden) minus de financiële activa (vorderingen) uitgedrukt in % van de totale baten in het jaar.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
netto schuldquote	81%	93%	96%	103%	103%	96%

Inzicht

Dit kengetal geeft inzicht in het niveau van de netto schuldenlast uitgedrukt in een percentage van de totale baten exclusief reservemutaties.

Signaalwaarde

waarde	oordeel
< 90%	minst risicovol
90% > 130%	neutraal
> 130%	meest risicovol

Oordeel: oranje

In meerjarenperspectief loopt de netto schuldquote op en blijft binnen de neutrale signaalwaarde. Vanaf 2019 komt deze tijdelijk boven de 100%, waarmee de schuld tijdelijk hoger is dan de jaaromzet, maar wel onder de waarde van 130% en daarmee “neutraal”. Op basis van de huidige inzichten en besluiten daalt de netto schuldquote daarna weer onder de 100%. Uiteraard zal instemming met de bouw van IKC's (waarover nog moet worden besloten) en andere gewenste investeringen voor duurzaamheid, recreatie, buitengebied etc. de hoogte van de netto schuldquote direct doen stijgen.

De schuldquote wordt tevens beïnvloed door leningen die zijn doorgeleend aan derden (bijv. aan sportverenigingen, personeelshypotheken). Om inzicht te krijgen in de effecten hiervan wordt als kengetal eveneens voorgeschreven de netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen. Deze is in het onderstaande overzicht weergegeven.

2. Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

In dit kengetal wordt het vorige kengetal gecorrigeerd met de aan derden doorgeleende gelden.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	71%	84%	87%	95%	95%	89%

Inzicht

De effectieve schuldquote is in feite een nadere analyse van de netto schuldquote waarbij de invloed van afgesloten leningen die door zijn betaald aan derden en het geld dat is geïnvesteerd in nog te leveren bouwgrond is geëlimineerd.

De voor alle verstrekte leningen gecorrigeerde netto schuldquote geeft hierdoor een gunstiger beeld dan de netto schuldquote.

Oordeel: groen

De gecorrigeerde netto schuldquote heeft dezelfde beweging als de netto schuldquote, met een hogere waarde in 2019 en 2020 en daarna weer een daling onder de 90%, waarmee het terugkomt in het minst risicovolle gebied. Ook hier geldt dat besluitvorming over de bouw van IKC's en andere ambities deze positieve tendens in 2021 negatief zal beïnvloeden.

Oorzaak

De schuldquote in onze gemeente wordt in belangrijke mate beïnvloed door het grote bouwplan Braassemerland, waarvoor in de voorliggende jaren aanzienlijke geldleningen zijn aangetrokken. De leningen die voor dit complex zijn gesloten komen voor bijna € 50 miljoen niet meer terug uit de verkoopopbrengsten uit dit complex waardoor deze schulden blijven bestaan en na het aflopen van de leningsperiode zullen moeten worden gehefinancierd met nieuw aan te trekken leningen. Dit heeft als gevolg dat de netto schuldquote op een hoog niveau zal blijven. De stijging in 2019 wordt veroorzaakt door investeringen die kunnen/ moeten worden gefinancierd met kortlopende leningen. In 2021 wordt een aanzienlijke opbrengst verwacht van verkoop woningen Braassemerland, waardoor er dan een daling zichtbaar is en niet langer met vreemd geld hoeft te worden gefinancierd. Wordt de financieringsbehoefte groter door nog te nemen besluiten voor investeringen in IKC's of andere wensen, dan zal deze opbrengst niet genoeg zijn en moet er wel weer vreemd geld worden aangetrokken voor de financiering en zal de netto schuldquote minder dalen of zelfs stijgen in 2021.

Perspectief

Maatregelen die de netto schuldenlast en de netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen kunnen verbeteren zijn opgenomen in de notitie solvabiliteit en schuldenlast van februari 2017. Het gaat hier om verkoop van bestaand bezit, verbeteren van de exploitatie en het versoberen of spreiden van de toekomstige investeringen. Mede hierom zal bij toekomstige raadsvoorstellen voor grote investeringen en in de begrotingen in deze paragraaf aandacht worden besteed aan de gevolgen van deze besluiten voor de financiële positie van de gemeente, zodat uw raad deze informatie mee kan nemen in de besluitvorming.

3. Solvabiliteitsratio

In dit kengetal wordt het eigen vermogen uitgedrukt in een percentage van het balanstotaal. Hoe hoger het percentage hoe beter de gemeente in staat is om aan haar financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
solvabiliteitsratio	26%	26%	27%	27%	29%	31%

Inzicht

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Signaalwaarde

waarde	oordeel
> 50%	minst risicovol
20% > 50%	neutraal
< 20%	meest risicovol

Oordeel: oranje:

De solvabiliteitsratio ligt alle begrotingsjaren tussen de 26% en de 31% en valt daarmee in het oordeel “neutraal”. Positief is dat er een stijgende lijn zichtbaar is in de komende begrotingsjaren.

Oorzaak:

Dat het percentage al jaren niet in de groene zone ligt, komt doordat wij een hoog saldo langlopende leningen hebben voor in het verleden gedane investeringen. Daarmee is het lastig om de solvabiliteitsratio in de groene zone, namelijk > 50% te krijgen. Dat we toch een stijging van de solvabiliteitsratio in de toekomst zien, wordt veroorzaakt door de verwachte positieve begrotingsresultaten 2018-2021 toe te voegen aan de algemene reserve. Daarnaast zien we dat de leningenportefeuille redelijk stabiel blijft door enerzijds aflossingen en anderzijds nieuwe leningen voor toekomstige investeringen.

Perspectief:

Exploitatie-overschotten kunnen zorgen voor een verdere verbetering van de solvabiliteitsratio. Of deze verbetering doorzet, is voor een groot deel afhankelijk van de mate waarin we in staat zijn om het wegvallen van de precarioheffing op te vangen en een positief begrotingsresultaat kunnen blijven realiseren. Hoe hoger het resultaat, hoe meer het eigen vermogen kan groeien. Daarnaast is de verbetering afhankelijk van de omvang en het tempo van de geplande investeringen. Hogere en snellere investeringen, die vragen om financiering met vreemd vermogen, hebben een negatieve invloed op de solvabiliteitspositie.

4. Kengetal structurele exploitatieruimte

In dit kengetal worden de structurele baten verminderd met de structurele lasten en dit saldo wordt weergegeven in een percentage van de totale baten.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
structurele exploitatieruimte	8%	2%	5%	3%	4%	5%

Inzicht

Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte binnen de begroting is. Hiermee kan worden beoordeeld of de gemeente in staat is structurele tegenvallers op te vangen dan wel of er nog ruimte is voor nieuw beleid.

Signaalwaarde

waarde	oordeel
Begrotingsruimte > € 0	minst risicovol
Begrotingsruimte = € 0	neutraal
Begrotingsruimte < € 0	meest risicovol

Oordeel

Het meerjarenbegrotingsresultaat geeft over alle jaren een structureel exploitatieoverschot en krijgt daarmee een “groene” score.

Binnen onze gemeente wordt de vrije ruimte afgezet tegen de jaarlijks geactualiseerde risico-inventarisatie, waarbij de ratio klasse 1 – 1,4 wordt aangehouden. Zie hiervoor pagina 65 van deze paragraaf. Afgemeten tegen de structurele risico's blijven we in het meerjarenperspectief ook steeds binnen de norm van de weerstandsklasse. Jaarlijks worden bij de begroting en de jaarrekening opnieuw de risico's geïnventariseerd, en zo mogelijk gekwantificeerd. De risico's met structurele gevolgen worden dan afgezet tegen de beschikbare weerstand (exploitatieresultaat).

Oorzaak

Door de uitvoering van het Raadsakkoord (DIN) en de daarmee gemoeide extra budgetten voor te leveren inspanningen neemt de vrije begrotingsruimte in de komende periode van het meerjarenperspectief af. Daarnaast zijn er ook bij de lokale ontwikkelingen forse bijstellingen geweest in de begroting 2017-2020 en 2018-2021. Met name de hogere bijdrage aan de veiligheidsregio, de hogere lasten voor onkruidbestrijding, de verschuiving van uren van complexen naar gemeentelijke begeleiding bij initiatieven van derden en bijdragen voor het energie-akkoord zijn hier debet aan. Ook nemen de kapitaallasten toe door de investeringen in de IKC's en in de buitenruimte voor het IBOR. Door al deze hogere structurele lasten daal het kengetal wel, maar blijft positief.

Perspectief

In het meerjarenperspectief blijft een structureel exploitatieoverschot zichtbaar. Vanuit een duurzaam financieel beheer is dit ook het beleid dat we nastreven. Er moet voldoende weerstand blijven om toekomstige risico's op te kunnen blijven vangen. Daarnaast streven we een verbetering van de solvabiliteitsratio en een verbetering van de netto en effectieve schuldquote na. Een positieve waarde van de structurele exploitatieruimte helpt hier aan mee. Overigens moet hier wel een kanttekening bij worden geplaatst. Op basis van de huidige inzichten moeten we er vanuit gaan dat onze inkomsten vanaf 2022 structureel € 2,7 miljoen lager zullen zijn als gevolg van het afschaffen van de precarioheffing per 1-1-2022. In de komende jaren zullen maatregelen moeten worden getroffen om ook vanaf 2022 een structureel begrotingsoverschot te kunnen blijven behouden.

5. Kengetal grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de boekwaarde van de grondposities) is ten opzichte van de jaarlijkse baten.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
grondexploitatie	13%	14%	12%	12%	11%	6%

Inzicht

Dit kengetal geeft aan of een gemeente verhoudingsgewijs veel middelen heeft geïnvesteerd in haar grondexploitatie. Dit is geld dat nog terugverdiend moet worden uit de grondverkoppen. Het risico of dit wel of niet lukt, is afhankelijk van de vraag en het aanbod.

Signaalwaarde

waarde	oordeel
< 20%	minst risicovol
20% > 35%	neutraal
> 35%	meest risicovol

Oordeel

Uit de berekende kengetallen kan worden geconcludeerd dat de gemeente in het meerjarenperspectief een gezonde grondpositie heeft. Voorgaande jaren had de gemeente bij de kengetallen een groene score omdat er een verliesvoorziening was getroffen om toekomstige verliezen mee te kunnen dekken. De grondexploitaties worden jaarlijks bij het opstellen van de jaarrekening geactualiseerd. Bij deze actualisatie worden ook steeds de risico's bij deze grondexploitaties geactualiseerd. Zie hiervoor paragraaf 7. In 2016 zijn de grondexploitaties als gevolg van gewijzigde richtlijnen hiervoor ook tussentijds geactualiseerd, zoals hieronder is toegelicht.

Oorzaak

In 2016 zijn de grondexploitaties tussentijds geactualiseerd op basis van de gewijzigde richtlijnen voor grondexploitaties. Over deze wijzigingen en de gevolgen hiervan voor de grondexploitaties is uw raad geïnformeerd door middel van de memo "Actualisatie Meerjarenperspectief Grondexploitaties" (MPG). Bij deze actualisatie zijn historische kosten afgeboekt en deelgrondexploitaties afgesloten. Dit heeft een grote impact gehad op de boekwaarde van de grondexploitaties. Hierdoor is ook dit kengetal sterk verbeterd ten opzichte van de voorgaande jaren.

Perspectief

In de afgelopen jaren hebben omvangrijke afboekingen op balanswaarden plaatsgevonden. Jaarlijks wordt hier door de organisatie met een toets van de accountant opnieuw naar gekeken. Verondersteld mag dan ook worden dat de huidige boekwaarden, verminderd met de daarvoor beschikbare verliesvoorzieningen, in de komende jaren kunnen worden "terugverdiend" met de opbrengsten uit de grondverkoppen. In de loop van de jaren daalt het percentage verder. Dit heeft onder meer te maken met geplande grondverkoppen in de complexen Beukenlaan fase 3 (2016/2017) Braassemerland GEM gronden en Braassemerland centrum (2017 ev.).

6. Kengetal belastingcapaciteit

Het kengetal belastingcapaciteit drukt de gemiddelde belastingdruk uit in een percentage ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Kengetal:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
belastingcapaciteit	123%	117%	120%	120%	120%	120%

Inzicht

Dit kengetal is voorgeschreven om inzicht te krijgen in de belastingcapaciteit. Hierbij wordt gekeken hoe de lokale belastingdruk zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde. Bij de afvalstoffenheffing en het rioolrecht wordt in onze gemeente uitgegaan van 100% kostendekkendheid. In deze tarieven is derhalve geen belastingcapaciteit aanwezig. Afwijking van het landelijk gemiddelde vergt een nadere analyse van de hoogte van de lasten die bij deze onderdelen worden gemaakt en de mate/wijze waarin deze worden doorbelast in de tarieven. De capaciteit bij de OZB kan worden afgelezen door het tarief te vergelijken met het landelijk gemiddelde en in absolute zin door de ruimte van het eigen tarief in vergelijking tot de artikel 12-norm.

Signaalwaarde

waarde	oordeel
< 95%	minst risicovol
95% > 105%	neutraal
> 105%	meest risicovol

Oordeel

In onze gemeente ligt de gemiddelde belastingdruk in de begrotingsjaren gemiddeld 20% boven het landelijk gemiddelde tarief en is daarmee hoog. Dit betekent dat er weinig ruimte is om de belastingtarieven verder te verhogen. Echter vergeleken met de artikel 12-norm is die ruimte er wel, zie hiervoor pagina 67 over de onbenutte belastingcapaciteit.

Oorzaak

OZB

Het in onze gemeente gehanteerde OZB-tarief voor woningen ligt lager dan het landelijk gemiddelde. Dat de lasten in absolute zin toch hoger uitvallen ten opzichte van het landelijk gemiddelde zit in het feit dat bij de berekeningen in de Coeloatlas wordt uitgegaan van een gemiddelde woningwaarde van € 209.000 (waarde 1-1-2016 voor aanslag 2017) terwijl in onze gemeente voor de berekening een gemiddelde waarde van € 253.000 geldt. De hogere woonlasten op dit onderdeel bestaan dus uit een hogere gemiddelde woningwaarde in onze gemeente ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Voor niet-woningen ligt het tarief ruim 30% lager dan het landelijk gemiddelde. De OZB-heffing drukt in onze gemeente dus zwaarder op de woningen en minder zwaar op de niet-woningen ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Afvalstoffenheffing

Bij de afvalstoffenheffing ligt het tarief voor de meerpersoonshuishoudens boven het landelijk gemiddelde (in 2017: €260) en bij de eenpersoonshuishoudens onder het landelijk gemiddelde in 2017: (€ 200). Uw raad heeft besloten om per 1 januari 2018 Diftar in te voeren. Welke gevolgen dit precies gaat hebben op de afvalstoffenheffing zal in de komende tijd duidelijker worden.

Rioolheffing

De rioolheffing is in onze gemeente de koploper als het gaat om de afwijking ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Deze is fors hoger dan het landelijk gemiddelde (in 2017: €189). In 2016 is het GRP geactualiseerd en bij de Perspectiefnota 2017 is het tarief naar beneden bijgesteld tot €262 voor 2017. In 2018 is het tarief met de prijsindex van 1,3% en daarbovenop 1% conform het GRP 2016 verhoogd tot €268.

Oorzaak

De oorzaak van de hoge riollasten vereist een nader onderzoek. Een van de redenen kan zijn de bodemgesteldheid waardoor de lasten in onze gemeente hoger uitvallen dan gemiddeld. Een belangrijke factor hierbij is ook de afschrijvingstermijn die wordt gehanteerd bij de vaak omvangrijke investeringen in het rioleringsstelsel. In onze gemeente is dit 40 jaar. Sommige gemeenten hanteren 60 jaar, dit in verband met het beter worden van materialen waardoor de verwachte levensduur toeneemt. Bij de afvalstoffenheffing is er niet direct een oorzaak aan te wijzen voor hogere dan gemiddelde kosten.

Perspectief

In 2017 is het tarief voor riol op basis van nader onderzoek naar onder meer de snelheid en omvang van de investeringen, naar beneden bijgesteld. In 2018 wordt het nieuw GRP opgesteld. Bij de tarieven voor afvalstoffenheffing en riolrecht geldt een kostendeckendheid van 100%. Hierover bent u in paragraaf 1 geïnformeerd. Uw raad heeft ingestemd met de implementatie van Diftar per 1 januari 2018. Afhankelijk van het scheidingsgedrag en de verwerkingskosten zal in de komende tijd blijken of dit tot verlaging van het afvalstoffentarief kan leiden.